

98/8/A/2006

WYROK

z dnia 4 września 2006 r.

Sygn. akt P 2/06*

W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Ewa Łętowska – przewodnicząca
Wiesław Johann – sprawozdawca
Bohdan Zdziennicki,

protokolant: Grażyna Szałygo,

po rozpoznaniu, z udziałem Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego, na rozprawie w dniu 4 września 2006 r., pytania prawnego Sądu Rejonowego w Wejherowie:

czy § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 stycznia 2005 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności (Dz. U. Nr 17, poz. 154) jest zgodny z art. 777 § 1 pkt 3 i art. 783 § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.) oraz z art. 97 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.),

orzeka:

I

§ 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 stycznia 2005 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności (Dz. U. Nr 17, poz. 154) jest niezgodny z art. 783 § 1 zdanie pierwsze w związku z art. 777 § 1 pkt 3 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.) oraz w związku z art. 97 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665, Nr 126, poz. 1070, Nr 141, poz. 1178, Nr 144, poz. 1208, Nr 153, poz. 1271, Nr 169, poz. 1385 i 1387 i Nr 241, poz. 2074, z 2003 r. Nr 50, poz. 424, Nr 60, poz. 535, Nr 65, poz. 594, Nr 228, poz. 2260 i Nr 229, poz. 2276, z 2004 r. Nr 64, poz. 594, Nr 68, poz. 623, Nr 91, poz. 870, Nr 96, poz. 959, Nr 121, poz. 1264, Nr 146, poz. 1546 i Nr 173, poz. 1808, z 2005 r. Nr 83, poz. 719, Nr 85, poz. 727, Nr 167, poz. 1398 i Nr 183, poz. 1538 oraz z 2006 r. Nr 104, poz. 708).

II

Przepis rozporządzenia powołany w części I traci moc obowiązującą z dniem 31 grudnia 2006 r.

UZASADNIENIE:

* Sentencja została ogłoszona dnia 14 września 2006 r. w Dz. U. Nr 164, poz. 1168.

I

1. Postanowieniem z 8 grudnia 2005 r. Sąd Rejonowy w Wejherowie, Wydział I Cywilny przedstawił Trybunałowi Konstytucyjnemu pytanie prawne, czy § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 21 stycznia 2005 r. w sprawie określenia brzmienia klauzuli wykonalności (Dz. U. Nr 17, poz. 154; dalej: rozporządzenie) jest zgodny z art. 777 § 1 pkt 3 i art. 783 § 1 zdanie pierwsze ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm.; k.p.c.) oraz z art. 97 ust. 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 ze zm.; dalej: prawo bankowe).

Wątpliwość sądu powstała na tle następującego stanu faktycznego. Sąd rejonowy wydał postanowienie o nadaniu klauzuli wykonalności bankowemu tytułowi egzekucyjnemu. Wypis z sentencji postanowienia umieszczono na bankowym tytule egzekucyjnym, a poniżej (posługując się stosowną pieczęcią) zamieszczono klauzulę wykonalności w brzmieniu określonym w § 1 rozporządzenia. W treści klauzuli nie skreślono żadnej z alternatywnych podstaw wykonania tytułu, zawartych w ostatnim zdaniu klauzuli. W tej sytuacji komornik wezwał wierzyciela do uzupełnienia braków formalnych przez „przedłożenie tytułu egzekucyjnego z klauzulą wykonalności o prawidłowym brzmieniu”, czyli zawierającego wskazanie, czy orzeczenie podlega wykonaniu jako prawomocne, czy też jako natychmiast wykonalne. Wobec powyższego bank (wierzyciel) wystąpił do sądu rejonowego z wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności o treści zgodnej z § 1 rozporządzenia, który to wniosek uznany został za wniosek o sprostowanie oczywistej niedokładności (art. 350 § 1 k.p.c.).

Rozstrzygając w tym przedmiocie, sąd stwierdził, że zaskarżony przepis ustala brzmienie klauzuli wykonalności, będącej potwierdzeniem przez sąd uprawnienia konkretnego podmiotu do wykonania tytułu egzekucyjnego w określonym zakresie. Nadanie takiej klauzuli w drodze postanowienia sądu ma charakter deklaratoryjny; nie stwarza nowych praw, lecz potwierdza, że tytuł egzekucyjny może być wykonany w drodze przymusu państwowego. Forma postanowienia sądu konieczna jest jedynie w razie opatrywania nią tytułu egzekucyjnego nie pochodzącego od sądu (§ 211 i § 214 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 19 listopada 1987 r. – Regulamin wewnętrznego urzędowania sądów powszechnych; Dz. U. Nr 38, poz. 218 ze zm.; dalej: regulamin). O ile wymogi dotyczące sentencji postanowienia o nadaniu klauzuli ograniczają się do wskazania przez ustawodawcę elementów niezbędnych, o tyle brzmienie samej klauzuli wykonalności zostało ściśle określone i ustawodawca nie pozostawił sądom możliwości nadawania jej brzmienia odmiennego od określonego rozporządzeniem.

W opinii sądu pytającego ustalone brzmienie klauzuli wykonalności zawiera niewłaściwe stwierdzenie, zgodnie z którym „orzeczenie podlega wykonaniu jako prawomocne / natychmiast wykonalne”. Ze swej istoty odnosi się ono jedynie do tytułów egzekucyjnych będących orzeczeniami sądów powszechnych (ewentualnie innych organów, które ustawa wyposaża w przymiot prawomocności lub natychmiastowej wykonalności), tylko te tytuły odpowiadają bowiem kategorii semantycznej „orzeczeń” i korzystają z przymiotu prawomocności lub natychmiastowej wykonalności. Orzeczeniami podlegającymi wykonaniu nie są natomiast inne tytuły egzekucyjne wymienione w art. 777 § 1 k.p.c. (w szczególności akt notarialny, ugoda sądowa, ugoda zawarta przed sądem polubownym, bankowy tytuł egzekucyjny). Tym samym ustalone brzmienie klauzuli wykonalności jest nieadekwatne do wielu kategorii tytułów egzekucyjnych.

Zdaniem sądu sytuacja ta powoduje rozbieżności w praktyce sądów oraz organów egzekucyjnych, niektóre sądy bowiem, nadając klauzulę wykonalności tytułom innym niż orzeczenia, nie skreślają żadnego z alternatywnych stwierdzeń co do podstawy

wykonalności tytułu, inne zaś skreślają obydwa. Tak wydany tytuł wykonawczy formalnie nie odpowiada wymogom określonym w art. 776 w zw. z art. 783 k.p.c., a więc nie może stanowić podstawy egzekucji (co wynika z art. 783 § 1 k.p.c.).

Klauzula wykonalności stanowi deklaratoryjne orzeczenie sądu, które musi stwierdzać pewne fakty (natury prawnej) zgodnie z prawdą. Jest zatem niedopuszczalne, by wydane przez sąd w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej orzeczenie zawierało twierdzenia oczywiście nieprawdziwe – sprowadzające się do uznania tytułów innych niż wyrok lub postanowienie sądu (np. bankowego tytułu egzekucyjnego) za orzeczenia, na dodatek prawomocne czy natychmiast wykonalne. W ocenie sądu pytającego wskazana wadliwość ustalonego rozporządzeniem brzmienia klauzuli czyni ją niezgodną z art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c., przewidującym, że tytułami egzekucyjnymi podlegającymi opatrzeniu sądową klauzulą wykonalności są także inne orzeczenia, ugody i akty, które z mocy ustawy podlegają wykonaniu w drodze egzekucji sądowej, oraz z art. 97 ust. 1 prawa bankowego regulującym instytucję bankowego tytułu egzekucyjnego.

Sąd przedstawił stan historyczny sprzed nowelizacji k.p.c. (ustawą z dnia 2 lipca 2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw; Dz. U. Nr 172, poz. 1804) oraz sprzed wejścia w życie rozporządzenia. Zgodnie z obowiązującym ówczesnie § 213 ust. 1 regulaminu klauzula nie zawierała stwierdzenia prawomocności ani natychmiastowej wykonalności orzeczenia i jedynie z § 219 regulaminu wynikało, iż w treści klauzuli powinno być zaznaczone, czy orzeczenie podlega wykonaniu jako prawomocne czy też natychmiast wykonalne. Pozwalało to na modyfikację brzmienia klauzuli w zależności od rodzaju tytułu egzekucyjnego. Odejście od takiej konstrukcji wywołało skutek w postaci nieadekwatności treści klauzuli do niektórych tytułów egzekucyjnych.

W opinii sądu ustalone rozporządzeniem brzmienie klauzuli wykonalności jest sprzeczne z art. 783 § 1 zd. 1 k.p.c., stanowiącym, że klauzula wykonalności powinna zawierać stwierdzenie, że tytuł uprawnia do egzekucji, a w razie potrzeby określać jej zakres. Zawarcie w treści klauzuli konstatacji o prawomocności lub natychmiastowej wykonalności orzeczenia wykracza poza dyspozycję przepisu ustawy, co wprawdzie usprawiedliwione jest względami pragmatycznymi (gdyż z treści klauzuli dłużnik może wywnioskować, jakie środki obrony będą mu przysługiwać), lecz niejednokrotnie rodzi sprzeczność treści klauzuli z tytułem egzekucyjnym.

Sąd wyjaśnił, że odpowiedź na pytanie prawne pozwoli rozstrzygnąć, czy badana klauzula wykonalności zawiera niedokładność podlegającą sprostowaniu w trybie art. 350 § 1 k.p.c., a w szczególności ustalić, czy klauzula odnosząca się do bankowego tytułu egzekucyjnego powinna zawierać wskazanie podstawy wykonania (stwierdzenie, czy orzeczenie podlega wykonaniu jako prawomocne, czy natychmiast wykonalne), czy też takiego wskazania zawierać ze swej istoty nie może. Tym samym od odpowiedzi Trybunału Konstytucyjnego zależy, czy sąd sprostuje niedokładność klauzuli, orzekając o skreśleniu jednego z zamieszczonych stwierdzeń („prawomocne”, „natychmiast wykonalne”) czy też eliminując z jej treści oba alternatywne stwierdzenia.

2. Pismem z 18 maja 2006 r. stanowisko w sprawie zajął Minister Sprawiedliwości, stwierdzając, że § 1 ust. 1 rozporządzenia jest niezgodny z art. 783 § 1 k.p.c. w zw. z jego art. 777 § 1 pkt 3 i w zw. z art. 97 ust. 1 prawa bankowego.

Minister Sprawiedliwości wskazał, że podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy, czyli tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności, a rodzaje tytułów egzekucyjnych wymienione są w art. 777 § 1 k.p.c. i są nimi również bankowe tytuły egzekucyjne, o których mowa w art. 95 prawa bankowego.

Minister Sprawiedliwości potwierdził, że rozwiązanie obowiązujące wcześniej – na gruncie regulaminu – nie budziło wątpliwości interpretacyjnych, a w § 1 ust. 1 rozporządzenia recypowano treść § 219 regulaminu. Stwierdził, że rzeczywiście stwierdzenie „orzeczenie podlega wykonaniu (...)” odnosić się może jedynie do tytułów egzekucyjnych będących orzeczeniami, gdyż tylko one korzystają z przymiotu prawomocności lub natychmiastowej wykonalności. W tej więc sytuacji określone rozporządzeniem brzmienie klauzuli wykonalności jest nieadekwatne do pozostałych kategorii tytułów egzekucyjnych.

Dokonując analizy treści § 1 ust. 1 rozporządzenia, Minister Sprawiedliwości stwierdził, że określone w nim brzmienie klauzuli wykonalności nie wypełnia w całości delegacji ustawowej. Powinna bowiem ona zawierać stwierdzenie, że tytuł uprawnia do egzekucji, w razie potrzeby oznaczać zakres tej egzekucji oraz, w przypadku tytułu egzekucyjnego zasądającego świadczenie w walutach obcych, zawierać zobowiązanie komornika do przeliczenia zasądzonej kwoty na walutę polską. Jednocześnie brzmienie klauzuli wykonalności powinno być tak ustalone, aby możliwe było jej zastosowanie do wszystkich rodzajów tytułów egzekucyjnych wymienionych w art. 777 k.p.c.

W tej sytuacji Minister Sprawiedliwości uznał § 1 ust. 1 rozporządzenia za ograniczający stosowanie klauzuli wykonalności wyłącznie do tytułów egzekucyjnych będących orzeczeniami, co uniemożliwia zaopatrzenie w klauzulę o przepisowej treści pozostałych rodzajów tytułów egzekucyjnych, bez dokonywania w jej treści dodatkowych modyfikacji.

3. Pismem z 18 maja 2006 r. stanowisko w sprawie zajął Prokurator Generalny, stwierdzając, że § 1 ust. 1 rozporządzenia jest niezgodny z art. 783 § 1 k.p.c. w zw. z jego art. 777 § 1 pkt 3 i w zw. z art. 97 ust. 1 prawa bankowego.

Prokurator Generalny uznał, że brzmienie klauzuli wykonalności nadane rozporządzeniem nie spełnia wszystkich wymogów nałożonych przez ustawodawcę. Niezgodność § 1 ust. 1 rozporządzenia z art. 783 § 1 k.p.c. polega na tym, że jego zdanie drugie stanowi pozorne poszerzenie i skonkretyzowanie tekstu omawianej klauzuli, podczas gdy faktycznie ogranicza ono stosowanie klauzuli wykonalności do orzeczeń podlegających wykonaniu jako prawomocne albo natychmiast wykonalne. Tym samym klauzula pomija wszystkie tytuły egzekucyjne niebędące orzeczeniami, a wymienione w art. 777 k.p.c. (w tym zawarty w art. 777 § 1 pkt 3 bankowy tytuł egzekucyjny).

Prokurator Generalny wyraził pogląd, że rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości nie wypełniło w całości delegacji ustawowej, a tym samym jest nieadekwatne do wymogów określonych w § 2 art. 783 k.p.c. Określone w nim brzmienie klauzuli wykonalności nie odnosi się do wszystkich rodzajów tytułów egzekucyjnych, co czyni rozporządzenie, i określone w nim brzmienie klauzuli, niezgodnym z art. 783 § 1 k.p.c. i pozostającymi w związku z nim art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c. i art. 97 ust. 1 prawa bankowego.

II

Na rozprawie w dniu 4 września 2006 r. uczestnicy postępowania podtrzymali zajęte w pismach stanowiska. Przedstawiciel Ministra Sprawiedliwości oświadczył, że akt zmieniający zaskarżone rozporządzenie został przedstawiony Ministrowi do podpisu. W związku z tym wniósł o odroczenie terminu utraty mocy obowiązującej zaskarżonego przepisu do 1 listopada 2006 r.

III

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Zgodnie z k.p.c. podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy, którym jest – co do zasady – tytuł egzekucyjny opatrzony klauzulą wykonalności (art. 776). Kodeks szczegółowo wymienia tytuły egzekucyjne, zaliczając do nich prawomocne lub podlegające natychmiastowemu wykonaniu orzeczenia sądów i referendarzy sądowych (i ugody zawarte przed sądem – art. 777 § 1 pkt 1 i 1¹), wyroki sądów polubownych (i ugody przed nimi zawarte – art. 777 § 1 pkt 2), ugody zawarte przed mediatorami (art. 777 § 1 pkt 2¹), inne orzeczenia, ugody i akty podlegające *ex lege* wykonaniu w drodze egzekucji sądowej (art. 777 § 1 pkt 3) oraz określone rodzaje aktów notarialnych (art. 777 § 1 pkt 4-6 i § 3).

Postępowanie związane z nadaniem tytułowi egzekucyjnemu klauzuli wykonalności ma charakter autonomiczny zarówno w stosunku do postępowania rozpoznawczego, jak i do właściwego postępowania egzekucyjnego (którego celem jest przymusowe wyegzekwowanie świadczenia). Kodeks normuje właściwość w zakresie nadania klauzuli wykonalności tytułom egzekucyjnym i nakazuje sądowi niezwłoczne (nie później niż w ciągu trzech dni od złożenia) rozpoznanie wniosku o jej nadanie. Przewiduje ponadto nadanie klauzuli wykonalności z urzędu. Zgodnie z poglądami doktryny klauzula wykonalności to deklaratywne postanowienie sądu, stwierdzające, że przedstawiony przez wierzyciela dokument spełnia ustawowe kryteria przewidziane dla tytułu egzekucyjnego, wobec czego dopuszczalne jest wszczęcie właściwego postępowania egzekucyjnego.

Art. 783 § 1 zd. 1 k.p.c. stanowi, że „Klauzula wykonalności powinna zawierać stwierdzenie, że tytuł uprawnia do egzekucji, a w razie potrzeby oznaczać jej zakres”. Szczegółowe wymogi w zakresie nadawania klauzuli wykonalności ustanawia regulamin, który dawniej określał również jej treść (§ 213) i wymóg zamieszczenia oddzielnej adnotacji o prawomocności (natychmiastowej wykonalności) orzeczenia (§ 219). Umożliwiało to uzależnienie brzmienia klauzuli od rodzaju tytułu egzekucyjnego, prowadząc do jej „uniwersalności”.

Wydanym na podstawie art. 783 § 2 k.p.c. rozporządzeniem Minister Sprawiedliwości ustalił następujące brzmienie klauzuli wykonalności: „W imieniu Rzeczypospolitej Polskiej, dnia ... 20 ... r. Sąd ... w ... stwierdza, że niniejszy tytuł uprawnia do egzekucji w całości/w zakresie ... oraz poleca wszystkim urzędom oraz osobom, których to może dotyczyć, aby postanowienia tytułu niniejszego wykonały, a gdy o to prawnie będą wezwane, udzieliły pomocy. Orzeczenie podlega wykonaniu jako prawomocne/natychmiast wykonalne”.

2. Trybunał Konstytucyjny stwierdza, że zarzuty sądu pytającego wobec zaskarżonego przepisu są w pełni zasadne.

Po pierwsze obowiązujące brzmienie klauzuli wykonalności nie pozostawia sądom możliwości nadawania jej brzmienia odmiennego od określonego rozporządzeniem, a tym samym uniemożliwia jej dostosowanie do konkretnego tytułu egzekucyjnego. Klauzula w obowiązującym kształcie odnosi się jedynie do tytułów egzekucyjnych będących orzeczeniami sądów powszechnych (ewentualnie aktami innych organów, które ustawa wyposaża w przymiot prawomocności lub natychmiastowej wykonalności), tylko one bowiem mogą być uznane za „orzeczenia”, posiadające przymiot prawomocności lub natychmiastowej wykonalności. Inne tytuły egzekucyjne wymienione w art. 777 § 1 k.p.c. (w szczególności akty notarialne, ugody sądowe, bankowe tytuły egzekucyjne) orzeczeniami nie są, a zatem ustalone brzmienie klauzuli pozostaje w odniesieniu do nich całkowicie nieadekwatne. Prowadzi to do obiektywnej nieprawdziwości orzeczeń sądów wydawanych w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej (polegającej na zaliczeniu tytułów

innych niż wyrok lub postanowienie sądu do kategorii orzeczeń prawomocnych czy też natychmiast wykonalnych), co uznać trzeba za niedopuszczalne.

Po wtóre ustalone brzmienie klauzuli wykonalności pozostaje w sprzeczności z art. 783 § 1 zd. 1 k.p.c. Skoro klauzula powinna jedynie stwierdzać uprawnienie do egzekucji i ewentualnie określać jej zakres, to zawarcie w jej treści konstatacji o prawomocności lub natychmiastowej wykonalności orzeczenia wykracza poza udzieloną Ministrowi Sprawiedliwości delegację ustawową.

Nie ulega wątpliwości, że zdanie drugie § 1 ust. 1 rozporządzenia, pozornie poszerzając i konkretyzując klauzulę wykonawczą, faktycznie ogranicza jej stosowanie do orzeczeń podlegających wykonaniu jako prawomocne albo natychmiast wykonalne. Skutkiem tego klauzula pomija wszystkie tytuły egzekucyjne niebędące orzeczeniami. Tymczasem brzmienie klauzuli wykonalności powinno być ustalone w sposób umożliwiający jej zastosowanie do wszystkich rodzajów tytułów egzekucyjnych wymienionych w art. 777 k.p.c.

Trybunał Konstytucyjny stwierdza, że niezgodność zaskarżonego przepisu z art. 783 § 1 zd. 1 k.p.c. nie budzi wątpliwości. Ponieważ jednak przepis ten nie jest bezpośrednio sprzeczny ani z art. 777 § 1 pkt 3 k.p.c., ani też z art. 97 ust. 1 prawa bankowego, za adekwatną uznać należy formułę prezentowaną w stanowiskach Ministra Sprawiedliwości i Prokuratora Generalnego, zgodnie z którą zaskarżony przepis rozporządzenia pozostaje sprzeczny z art. 783 § 1 zd. 1 w związku z tymi dwoma przepisami.

3. Ponieważ eliminacja zaskarżonego przepisu z dniem ogłoszenia wyroku mogłaby powodować negatywne konsekwencje w obrocie prawnym, Trybunał Konstytucyjny uznaje za zasadne określenie – na mocy art. 190 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej – innego terminu utraty jego mocy obowiązującej. Wobec faktu, że prawodawca – Minister Sprawiedliwości – zgodził się z zarzutami sądu pytającego i prawdopodobnie podjął kroki zmierzające do usunięcia stanu niezgodności wydanego przez siebie aktu ze wskazanymi wzorcami kontroli, Trybunał Konstytucyjny uznaje termin kwartalny za wystarczający. Termin ten – co oczywiste – nie ogranicza sądu pytającego, mającego rozstrzygnąć konkretną sprawę.

Z tych względów Trybunał Konstytucyjny orzekł jak w sentencji.